VAITIEKŪNŲ (RADVILIŠKIO RAJ.) PILIAKALNIO IR GYVENVIETĖS TYRINĖJIMAI 1977 METAIS

Algimantas Merkevičius

1977 m. Istorijos institutas pradėjo Vaitiekūnų piliakalnio (Grinkiškio apyl., Radviliškio raj.) tyrinėjimus. Piliakalnis stovi Šušvės dešiniajame krante, Vaitiekūnų kaimo Š pakraštyje, prie ribos su Pyplių kaimu. Jis įrengtas aukštumos samigalyje - Šušvės ir Vingrio santakoje. Iš Š ir ŠR pusės piliakalnį saugo Šušvė, iš ŠV, V ir PV Vingrys ir gilus jo slėnis, o PR bei P jo gale supiltas pylimas. Pylimo skersmuo pagrinde yra apie 25 m, nuo aikštelės jis turi 5 m, o iš išorės 7 m aukščio. Už pylimo pastebimas nežymus įdubimas - užslinkusio gynybinio griovio pėdsakai.

Piliakalnio aikštelė nedidelė, trikampė. PR pusėje, tarp kiek išlenkto pylimo galų, ji turi 18 m pločio, o ŠV gale susiaurėja iki 6-8 m. PR-ŠV kryptimi aikštelė yra 38 m ilgio. Ji palaipsniui žemėja Vingrio ir Šušvės santakos link. Nuo pylimo iki smaigalio aikštelė pažemėja apie 3 m.

Piliakalnio šlaitai statūs, nuo Šušvės jie turi 11-13 m aukščio, o nuo Vingrio - 9-10 m aukščio. Piliakalnio aikštelės ŠR dalis (nuo Šušvės pusės) išgriuvusi, nuslinkusi. Kiek paslinkę ir ŠV aikštelės kraštas - nuo Vingrio pusės. Aikštelė ir ypač pylimas įvairių mėgėjų kasinėjimų gerokai apardyti. Dabar piliakalnio šlaitai neslenka, apaugę medžiais ir krūmais.

Į P ir PR nuo pylimo, už gynybinio griovio ariamame lauke apie 0,5 ha plote pastebimi apnaikintos gyvenvietės pėdsakai. Gyvenvietės pėdsakai rasti ir piliakalnio pašlaitėje, už Vingrio

esančiose dirvose.

Maždaug 1 km į P nuo piliakalnio, Vaitiekūnų kaimo centrinėje dalyje, yra III-IV a. senkapis, kuris taip pat buvo tyrinėtas 1977 m.[1]

Vaitiekūnų piliakalnis yra respublikinės reikšmės archeologijos paminklas, literatūroje žinomas jau nuo seno, minimas įvairių autorių[2]. Išliko 1935 m. B. Buračo darytos 6 piliakalnio nuotraukos[3]. Istorijos institutas piliakalnį žvalgė 1968 m.[4]

1977 m. Vaitiekūnų piliakalnio aikštelėje buvo iškastos 4 perkasos, iš viso ištirtas 183 m^2 plotas. Plotai 1 ir 2 buvo iškasti PR aikštelės dalyje ir iš dalies apėmė vidinį pylimo kraštą, o plotai 3 ir 4 V dalyje - nuo Vingrio pusės. Rastas 0,6-2,4 m storio kultūrinis sluoksnis, kuris storesnis ir intensyvesnis aikštelės pakraščiuose.

Pavyko išskirti du kultūrinius sluoksnius. Žemutinysis sluoksnis buvo tik 15-25 cm storio. Ryškiai jis išsiskyrė tik plotuose 1 ir 2, kur buvo atsidūręs po pylimu. Kitur jis pasekamas tik atskirose vietose, nes įvairių vėlesnių statybų ar piliakalnio aikštelės pertvarkymų metu buvo sumaišintas ar sumaišytas su aukščiau esančiu kultūriniu sluoksniu. Žemutiniajame kultūriniame sluoksnyje rastas tik nedidelis kiekis lipdytos keramikos lygiu paviršiumi, gyvulių kaulų, keletas paskirų stulpaduobių. Šį sluoksnį galime priskirti pirmiesiems m. e. amžiams.

---

1 Varnas A. Vaitiekūnų (Radviliškio raj.) senkapio tyrinėjimai 1977 m. - Žr. šios knygos p. 136-141.

2 Покровский Ф.В. Археологическая карта Ковенской губернии. Вильна, 1899, с. 121; LAA. V., 1975, t. 2, p. 174.

3 VAK byla Nr. 74, p. 154-165.

4 Tautavičius A. 1968 m. žvalgomosios archeologinės ekspedicijos ataskaita, IIAS, byla Nr. 258, p. 62.

Aukščiau esantis kultūrinis sluoksnis turėjo 0,6-2 m storio. Jis datuotinas I m. e. tūkstantmečio viduriu ir antrąja puse bei II m. e. tūkstantmečio pradžia. Išskirti smulkesnių laikotarpių sluoksnius nepavyko, nes šis sluoksnis labai permaišytas II m. e. tūkstantmečio pradžioje pilikalnyje vykus statyboms. Atrodo, kad tuo metu buvo paskutinį kartą paaukštintas pylimas, padidinta aikštelė į Vingrio slėnio pusę.

Viršutiniajame sluoksnyje buvo atidengtos 6 keturkampių medinių sudegusių pastatų liekanos. 4 pastatai buvo atidengti prie vidinės pylimo pusės (plotai 1 ir 2). Jų viena siena rėmėsi į pylimo kraštą. Kitų dviejų tokių pat pastatų liekanos buvo rastos V aikštelės pakraštyje (plotai 2 ir 3). Pastatai buvę 2x2, 2x3 m dydžio. Kai kurių iš jų pagrindas (pastatas Nr. 3) buvo išgrįstas vidutinio dydžio akmenimis. Pastatai, atrodo, priklausė vėlyviausiam piliakalnio naudojimo laikotarpiui - II m. e. tūkstantmečio pradžiai.

Tarp prie vidinio pylimo krašto atsidengusių pastatų liekanų keliose vietose buvo iš stambių akmenų krauti statiniai - tarsi kontrforsai, tvirtinę vidinį pylimo kraštą nuo slinkimo. Didžiausi iš jų turėjo iki 1,2 m aukščio ir 1,5 m ilgio, sukrauta iki 3 eilių akmenų į aukštį. Pats pylimas, kaip parodė jo krašto pjūviai, buvo supiltas mažiausiai per 2 kartus. Pylimui naudotas žvyras, molis, akmenys.

Be minėtų pastatų, viršutiniam kultūriniam sluoksniui priklausė keliolika stulpaduobių, pora židinių, visi surasti aikštelėje dirbiniai ir keramika.

Radinių Vaitiekūnų piliakalnyje rasta nedaug: pora geležinių įtveriamųjų peiliukų, yla, 4 galąstuvėlių fragmentai, žalvarinė

pasaginė segė aguoniniais galais, kaulinis stačiakampis apkaliukas, puoštas skučių ornamentu, briedžio ragas su apdirbimo žymėmis, tiglio fragmentas, geležies gargažė. Keramikos piliakalnio aikštelėje surinkta tik apie 200 šukelių. Beveik pusę jų sudaro žiestų puodų šukės, puoštos lygiagrečių ir banguotų linijų ornamentu. Lipdytosios keramikos tarpe vyrauja šukės lygiu paviršiumi, tačiau yra keliolika puodų šukių grublėtu, juodu gludintu ir pora gnaibytų paviršiumi.

1977 m. buvo tyrinėjama ir ŠV gyvenvietės dalis, esanti už Vingrio upelio. Čia buvo atidengtas 300 m^2 plotas. Gyvenvietėje buvo rastas 0,2-1 m storio kultūrinis sluoksnis, tačiau jis smarkiai suardytas apdirbant žemę. Gyvenvietėje ištirtuose plotuose rasta tik keletas ryškesnių stulpaduobių, padrikų perdegusių akmenų, surinkta nedidelis kiekis lipdytosios keramikos lygiu ir grublėtu paviršiumi. Iš kitų radinių rasta tik geležinio dalgio dalis ir įtveriamasis peiliukas.

Surastoji archeologinė medžiaga leidžia ištirtąją Vaitiekūnų gyvenvietės dalį datuoti I m. e. tūkstantmečio pradžia ir viduriu.

3. I-XIII A. PILKAPIAI IR SENKAPIAI

VIENRAGIŲ (PLUNGĖS RAJ.) PILKAPIŲ TYRINĖJIMAI 1977 METAIS

Mykolas Michelbertas

Vienragių pilkapiai buvo Plungės rajono Tverų apylinkėje, apie 20 m į PV nuo Roko Montvydo sodybos. Šį paminklą dar 1944 m. išaiškino muziejininkas Juozas Mickevičius, tuo metu mokytojavęs Laukuvoje. Jis keletą radinių iš suardyto pilkapio (žalvari-